

Sarjakuva-arvostelun ongelmanasettelua

Sarjakuvan arvostelun ja sarjakuvien keskinäisen vertailun tekee vaikeaksi erityisesti se, että kyseessä ei ole pelkästään itsenäinen, omat sääntönsä luonut taidemuoto kuten vaikkapa baletti, vaan kokonainen väline samaan tapaan kuin televisio, jolla voidaan esittää yhtä lailla viihdettä kuin asiaa, dokumenttia tai fiktiota, suoraa kuvausta tai hiotusti tyyliä montaa. Eihän ole mielekästä esimerkiksi vaatia kirja-arvostelijaa analysoimaan samalla asteikolla runokokoelmaa kuin tietoteosta mäntypistiäisistä. Sarjakuvia oletetaan usein voitavan käsitellä yhtä yksikäsitteisesti!

Sarjakuva ei ole vain kuvaa, vaikka se perustuukin piirroksille. Oleellista on, miten kuvat liittyvät toisiinsa, se miten ne peräkkäin koettavina muodostavat yhtenäisen teoksen. Tässä suhteessa kokonaisuus on paitsi sivutaitollista tasoa ja siten vielä selvien kuvataiteen sääntöjen mukaista, myös koko sarjakuvakertomuksen kaaren kattavaa, eli myös visuaalisen mielikuvan pitää yltää alusta loppuun. Kuvat eivät saa irtautua toisistaan liikaa, jolloin ei olekaan enää kyse sarjakuvasta vaan kuvasarjasta. Miten kuvan kuljetus vaikuttaa lukijaan/näkijään, ja miten tämä vaikutus suhteutuu siihen, mitä tekijä ilmeisimmin on pyrkinyt saamaan aikaan?

Sarjakuva ei ole myöskään vain kirjallisuutta, vaikka silinä (useimmiten) on tekstiä. Jälleen on olemassa monenlaisia tapoja käyttää tekstiä sarjakuvassa, ja tekijästä ja aiheesta riippuu, onko valittu kertova vai dramatisoiva linja. Kerrotun tekstin osuus sarjakuvassa voi saada suorastaan runollisia sävyjä, mutta helposti ylittyy kohtalokas rajaviiva ja teksti alkaa syödä kuvan tehoa. Sarjakuvan dialogi taas on vielä herkempää kuin kirjallisuuden, sillä se alkaa helposti kuulostaa epäuskottavan paperiselta. Kielen on oltava elävää, spontaania, ytimekästä ja ilmaisuvoimaista.

Toisin kuin usein luullaan, alkaakin näin pohdiskellen uskoa, että sarjakuva vaatii tekijöiltään paljon enemmän kuin päältä katsoen näyttäisi, ja kaiken lisäksi hyvin erilaisilla ilmaisualueilla. Hyvän sarjakuvan tekijän pitäisi olla lähes yleisnero, taiteilija joka suvereenisti rikastaa esitystään eri taitealojen keinovarannoista ammentaen. Arvostelun pitää lainata kriteereitään vastaavilta aloilta ollakseen oikeudenmukaista.

Sarjakuvan kokonaisuus, joka siis elää kuvan ja sanan varassa, yhteen liitettyjen näkyjen ja tapahtumakatkelmien sarjana, on paljolti elokuvan sukulainen. Ääni ja liike puuttuvat, mutta molempien kuvaamiseen on sarjakuvataide ke-

Tardi: Adele

hittänyt omat keinonsa, onomatopoesian ja liikevaikutelman luomisen grafiikan ja montaasin keinoin. Sarjakuvan rekenteesta oppii paljon tutkimalla elokuvaa — ja päinvastoin. Sarjakuva on pitkälle dramatisoitua, ja teatterinomaisuuskaan ei aina ole kaukana.

Sisältöanalyysi on kunkin sarjakuvan tarkastelussa vaikein tapahtuma. Mitä sarjakuva esittää, mitä se haluaa sanoa ja mitä se tulee sanooneeksi kokonaisuutena ja osiltaan? Tyyliä on valtavasti, paukkufarssista tapakomedian kautta satiiriin, inhorealismista hurjaan psykofantasiaan, historiasta tieteiskuvitelmiin, perhemiljööstä yhteisökuvausiksi. Tyyliä ei sinänsä voi tuomita sarjakuvaa alempana kastiin, jos ei ylempäänkään. Ratkaisevaa on, miten selviydytään tyylin sisällä.

Sarjakuvan arvot ovat alue, jolta voi esittää loputtomasti "paljastuksia", sillä jo alitajuisetkin tapahtumat kuvan ja sanan yhteiskäsittelyssä ovat monimutkaiset, sekä luomis- että tulkin-tavaiheessa. Tietysti sarjakuvalla pitää voida taiteena ja viihteenä edellyttää, että hyviä arvoja kunnioitetaan ja että huonoja ei ihannoida, mutta on myös muistettava vivahteiden mahdollisuudet vaikkapa satiiriin ja ironian kohdalla.

Tarkasteltaessa eri osa-alueita ei pidä heittäytyä yksisilmäiseksi. Jokin "väkivaltaisuu-den" analysointi ei voi tapahtua vain ynnäämälä ruutuja, joissa esiintyy väkivaltaa, sillä tällöin vertailukelpoisuus vaikkapa historiallisen realismin tai seurapiiriromantiikan välillä on kyseenalainen. Oleellisia kysymyksiä ovat "miksi" ja "entä jos". On aina huomattava, mikä on hyväksytty asenne ja mikä taas (vaikkapa juuri ironista) liioittelua. Kuitenkin on syytä varmistaa myös pillovaikuttamisen mahdollisuudet, ja tästä aiheesta on käyty kiivaitakin keskusteluja.

Sisältö määrittää paljolti esitystavan, ja näin ei ole oikeutettua arvostella sarjakuvaa suoraan ulkokohtaisen miellyttävyyden nojalla. On tutkittava, onko valittu esitystapa sisällön kanssa sopuoinnussa — tai mahdollisesti tarkoituksenmukaisessa ristiriidassa! Silti ei hyvä ajatuskaan oikeuta "huonoon piirtämiseen", eli sarjakuvan kokonaisuus on tunnustettava. Ehkä jokin idea onkin enemmän novelli tai lyhytelokuva kuin sarjakuva, tai ehkäpä runo tai maalaus olisikin oikeampi muoto sanomalle...

Sarjakuvalla on myös monia ulkonaisia muotoja, yhden ruuturivin stripeistä aikakauslehden sivun kokoisten kautta albumin tai kirjan mittaisiksi teoksiksi. Lisäksi sarjakuvia julkaistaan muodosta toiseen muunnettuina, strippejä kootaan kirjoiksi ja albumit voivat ilmestyä lehdesä sivu kerrallaan. Kullakin on omat sisäiset toimintaedellytyksensä, ja näin kriteerit muuntuvat muodosta riippuen. Kulloinkin on pohdittava myös, millä perusteella voi arvostella kokonaisuutta. Onko vika itse sarjassa vai sen julkaisumuodossa?

Sarjakuva on oma taidemuotonsa, kokonaisilmaisullinen esitystapa, jota arvioitaessa teos pitää tiettenkin suhteuttaa koko taidemuodon historiaan. Tässä suhteessa sarjakuvien arvostelu onkin turhauttavaa. Vertailuperustana ovat myös alan klassikot, joita valitettavasti on hyvin heikosti saatavissa. Näin arvostelu voi näyttää snobbailevalta, kun rinnastuskohteet ovat tuttuja vain arvostelijoille ja alan harrastajille.

Arvostelijat ovat kuitenkin paljolti voimattomia ongelman edessä. Heillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia siihen, että hyviä klassisia sarjoja tuotettaisiin suomeksi tai uusintakokoelmiksi. Kaikki sarjakuvan mestariteokset eivät välttämättä edes onnistuisi käännoksinä, mutta innostavana taustana ne ovat sekä arvostelijoille että uusien sarjakuvien tekijöille. Sarjakuvien perinteitä ei saa unohtaa vain siksi, ettei niitä ole nähty kattavasti uusintapainoksina.

Sarjakuvat ovat paljolti tuontitavaraa. Oma sarjakuvakulttuurimme on kyllä historiallisesti pitkän linjan luonut, mutta alati vaikeuksissa kamppailutta. Tuontisarjakuvissa on asetettava kysymyksen alaiseksi sekä, onko tarpeellista tuoda juuri kyseistä sarjaa, ja miksi taas toista ei voisi tuoda laadullisesti korkeatasoisempaa ja tarjontaamme rikastavana.

Tuotantotavassa kritiikkiä kiinnostavat teknisetkin seikat, eli onko toistossa pyritty hyvään tasoon (suttuinen painojälki, grafiikkaa rikkova ladonta, huono tekstaus ja räikeä väritys) ja onko alkuteoksen tyyli oltu uskollisia. Käännotä tarkastellaan sekä kielellisesti että tyyli-

Usein kritiikin on pohdiskeltava myös omaperäisyysastetta ja ainutlaatuisuutta. Tässä törmätään jälleen oman maamme tarjonnan suppeuteen ja vastaavasti kansainvälisen laajuuteen. Kritikkojen on mahdollisuuksiensa mukaan toimittava myös antennina, jotka haravoivat kaukomailla positiivisia vaikutteita ja tiedottavat niistä sekä lukijoille että tekijöille.

Kritiikki on aina myös palautetta tekijöille. Sikäli tilanne on Suomessa vinoutunut, että suurin osa julkaistuista tulee ulkomailta ja eri kieli-alueilta. Informaatiokuilu on lukijan ja tekijän välillä suuntaan jos toiseenkin, ja kustantaja parka vetää johtopäätöksensä vain myyntitilastojen pohjalta. Kotimaisen sarjakuvan kohdalla on toisin. Voi olettaa, että myös tekijä saa käsiinsä kritiikin ja voi jopa hyödyntää kritiikkiään.

Kotimaista sarjakuvaa arvosteltaessa pitää aina ottaa huomioon omat puitteemme, suhteuttaa työt jo olemassaolevaan kotimaiseen tuotantoon. Suomalaiselle sarjakuvalla voi vielä toistaiseksi antaa paljon anteeksi, mutta siltä osaa myös odottaa aina enemmän. Sarjakuvaseura tuntee myös suomalaisen sarjakuvan, niin uuden kuin vanhankin, ja soisi sille entistä enemmän tilaisuuksia.

Suomen Sarjakuvaseuran albumiarvostelussa on pyritty objektiivisuuteen käyttämällä useita eri osakriteereitä, joille kullekin on annettu oma arvosanansa, ja yhteenvedon jälkeen on tulosta tarkasteltu kriittisin silmin pyrkien hahmottamaan olennaisinta. Tässä työssä on käytetty kaikkea asiantuntemusta, jotta myös sarjakohtainen tausta tulisi otetuksi huomioon.

Kritiikin tehtävistä tässä painottuu voimallisimmin tiedottaminen. Käymällä läpi kaikki tarjolla olleet sarjakuva-albumit voitiin hahmottaa kokonaisuutta, saada esiin markkinoiden skaalaa. Samaan puntariin joutuivat konkreettisesti sarjakuvataiteen klassikot sekä liiketaloudellisen tuotekehittelyn tulokset. Päätelmät olivat joskus yllättäviäkin, ja eriävienkin mielipiteiden mahdollisuus on olemassa. Kustantajat harvoin mahdollistavat kritikkoja, mutta toivottavasti Sarjakuvaseuran saavuttama arvostus vain vahvistuu ja kustantajat tarkastelevat uusia julkaisupäätöksiään tämänkin tutkiskelun valossa.